

Nuorten kuvaus elämästään sateenkaariperheessä

TIINA TUOVILA

TtM, väitöskirjatutkija, koordinaattori

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Terveystieteet, Hoitotiede

PÄIVI ÅSTEDT-KURKI

THT, professori

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Terveystieteet, Hoitotiede
Pirkanmaan sairaanhoitopiiri

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata nuorten elämää sateenkaariperheesssä Suomessa. Aineisto (n=10) kerättiin tarkoituksenmukaisuusotantaan perustuen vuoden 2017 tammikuussa elektronisella lomakkeella, johon valittiin kolme teemaa aihetta käsittelevän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen pohjalta. Jokaiseen teemaan vastattiin omin sanoin, kertomuksen tavoin. Osallistujat olivat 15–19-vuotiaita. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten perherakenteet olivat moninaisia. Nuorilla oli kokemuksia biologisten vanhempien erosta ja uusperhe-elämästä. Vanhemman seksuaalisen suuntautumisen selviämistä kuvailtiin raskaaksi, mielenkiitoseksi, tai sillä ei ollut suurta merkitystä. Nuorilla oli kokemuksia ympäristön hyväksynnästä, mutta myös sen puutteesta. Ympäristön ikävää suhtautumista itseen ja perheeseen pyrittiin vähentämään erilaisin keinoin. Nuorilla oli hyviä ihmissuhteita tukiverkostona ja he viettivät aikaa perheen, ystävien ja seurustelukomppanien kanssa. Nuorten tavalliseen arkeen kuului opiskelua ja harrastamista.

Hyvät ihmissuhteet ja toimiva arki ovat voimavaroja sateenkaariperheen nuorelle heteronormatiivisessa yhteiskunnassa, jossa he kokevat herkästi erilaisuuden painetta. Koulu- ja

EIJA PAAVILAINEN

TtT, professori

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Terveystieteet, Hoitotiede
Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri

JARI KYLMÄ

FT, TtL, dosentti, yliopistonlehtori

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Terveystieteet, Hoitotiede

ABSTRACT

Adolescents' descriptions on their lives in a LGBTI family

*Tiina Tuovila, MNSc
Päivi Åstedt-Kurki, PhD, Professor
Eija Paavilainen, PhD, Professor
Jari Kylmä, PhD, Adjunct Professor,
University Lecturer*

The purpose of this research was to describe the everyday life experiences of adolescents living in an LGBTI family in Finland. The data (n=10) was collected in January 2017 using a purposeful sampling and an electronic form, which included three themes derived from a systematic literature review on the subject. Each theme was answered in the participant's own words, similar to a narrative. Participants were 15 to 19 years old. The data was analyzed using inductive content analysis.

The family structures of the adolescents were varied. Adolescents had experiences of a divorce of their biological parents, followed by a life in a blended family. The period when their parents came out with their new sexual orientation was seen as a multifaceted episode in the adolescents' lives. The experience was described as being difficult, interesting or it was not very important. The approval of others (and especially a lack of it) was a strong presence in the lives of the adolescents, and they had to control the negative attitudes of their environment from impacting upon themselves or their family. The adolescents had good social relationships which formed a support network, and

opiskeluterveydenhuollossa ja muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa tulisi edistää sateenkaariperheen nuoren hyvinvointia tukemalla nuoren arjen toimivuutta ja perheen sisäisiä suhteita.

Avainsanat: nuoret, sateenkaariperheet, seksuaalivähemmistöt, sukupuolivähemmistöt

the findings showed that adolescents in an LGBTI family tended to live a normal life with study, spending time with their peers and family, and undertaking hobbies.

Good relationships and a workable everyday life are resources for adolescents of LGBTI families in a heteronormative society, where they feel sensitive to the pressure of difference. Students' health care services and other social and health services should support the well-being of adolescents in LGBTI families by supporting adolescents' everyday life and relationships in adolescents' family.

Keywords: adolescents, LGBTI families, sexual minorities, gender minorities

Mitä tutkimusaiheesta jo tiedetään?

- Kansainvälisten tutkimusten mukaan sateenkaariperheiden nuorten psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen hyvinvointi on ikätovereihin verraten pääsääntöisesti samanlaista.
- Sateenkaariperheiden nuoret kokevat stressiä ympäristön suhtautumisesta perherakenteeseensa.
- Sateenkaariperheiden nuorilla on vähemmistöryhmille tyypillisesti muodostuvia selviytymiskeinoja ympäristön negatiivisen suhtautumisen vähentämiseksi.

Mitä uutta tietoa artikkeli tuo?

- Tutkimus tuo esille Suomessa elävien sateenkaariperheiden nuorten oman äänen elämästään sateenkaariperheessä.
- Vanhemman seksuaalisen suuntautumisen paljastumisella voi olla nuorelle vain vähäinen merkitys tai se voidaan kokea mielenkiintoisena. Toisaalta nuori voi kokea asian ahdistavana ja esimerkiksi vanhempien eroa raskaampana kokemuksena.
- Sateenkaariperheen nuori voi kohdata koulussa mielipahaa aiheuttavia tilanteita, joissa opettaja puhuu oletuksellisesti äidistä ja isästä, esittää hämmäntäviä kysymyksiä nuoren perheestä tai nostaa nuoren esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä puhuttaessa.

Mikä merkitys tutkimuksella on hoitotyölle, hoitotyön koulutukselle ja johtamiselle?

- Tutkimuksen tulokset ovat kuvaus sateenkaariperheen nuoren kokemasta todellisuudesta, jonka tulee olla lähtökohta heitä koskevassa hoitotyössä, sen koulutuksessa ja johtamisessa.
- Hoitotyössä ja sen kehittämisessä on tärkeää varmistaa, että koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa sekä muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa on mahdollista tukea sateenkaariperheen nuoren toimivaa arkea ja perheen sisäisiä suhteita.

Tutkimuksen lähtökohdat

Erilaiset perherakenteet ovat yhä yleisempiä (Tasker & Fiqueroa 2016). Myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perheissä elävien lasten määrä on lisääntynyt (Ball 2012, Witeck 2014). Suomessa sateenkaariperheissä asuu tuhansia lapsia ja määrän

voidaan olettaa kasvavan lähivuosina (Aarnio 2014, Sateenkaariperheet ry 2016, Aarnio ym. 2017). Vuoden 2016 lopussa rekisteröityjen pariin perheitä oli Suomessa 2700 (Tilastokeskus 2017).

Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten osalta on oltu kiinnostuneita heidän pitkäaikaisesta hyvinvoinnistaan ja kokemuksis-

tansa (Goldberg 2007a, 2007b). Painotus tutkimuksessa on ollut kuitenkin pienissä lapsissa. Nuoriin kohdistuva tutkimus on ollut vähäisempää. (Rijn-van Gelderen ym. 2012, Moring 2013, Aarnio 2014.) Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointia ja kokemuksia on tutkittu Suomessa Aarnion ym. (2017) kyselytutkimuksessa, jossa oli mukana 10–18-vuotiaita.

Ennen tutkimusta tehtiin kansainvälisiä tutkimusartikkeleita tarkasteleva systemaattinen kirjallisuuskatsaus, jossa selvitettiin nuorten kokemuksia sateenkaariperheessä elämisestä (Tuovila ym. 2017). Kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymyksenä oli: Millaista on nuoren elämä sateenkaariperheessä kansainvälisten tutkimusten mukaan? Tiedonhaku suoritettiin CINAHL-, PsycINFO- ja Medline-tietokannoissa. Hakusanoina käytettiin sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä, perhettä ja nuorta kuvaavia asiasanoja. Katsaukseen valittiin 28 kansainvälistä ja vertaisarvioitua artikkelia, jotka käsittelevät aihetta 13–29-vuotiaan nuoren näkökulmasta. Tulosten mukaan perhe ja ystävät olivat nuorille tärkeitä tukipilareita. Vanhemman seksuaalisuuden selviäminen nuorelle oli mullistava vaihe elämässä, mutta lopulta merkityksellisemmäksi koettiin hyvä vanhempi-lapsisuhte. Ympäristöllä ja sen avoimuudella oli oleellinen vaikutus nuoren hyvinvointiin. Nuorten arkea leimasi jatkuva erilaisuuden paine, jonka vuoksi nuoret joutuivat kehittämään erilaisia selviytymisstrategioita. Erilaisuuden paineesta huolimatta sateenkaariperheiden nuoret elivät ikätovereille tyypillistä nuoren arkea, ja vanhemman seksuaalisella suuntautumisella nähtiin myös hyviä vaikutuksia esimerkiksi suvaitsevaisuuden kehittymiseen.

Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata nuorten elämää sateenkaariperheessään Suomessa.

Tutkimuskysymyksenä oli:
Mitä Suomessa asuvat sateenkaariperheiden nuoret kertovat sateenkaariperheessä elämisestä?

Tutkimusaineisto ja menetelmät

Aineiston keruu ja osallistujat

Tutkimukseen osallistuvan tuli olla 15–29-vuotias nuori, jonka vanhemmista vähintään yksi kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Sateenkaariperheet ry, Suomen lukiolaisten liitto ja Suomen ammattiin opiskelevien liitto toimivat yhteistyössä osallistujien rekrytoimisessa sähköisillä foorumeillansa.

Osallistujien valinta perustui tarkoitukseenmukaisuusotantaan (Higginbottom 2004, Kyngäs ym. 2011, Elo ym. 2014). Tutkimukseen osallistui 10 osallistumiskriteerit täyttävää nuorta. Osallistujat olivat 15–19-vuotiaita tyttöjä ja poikia. Vastaajien vanhempiä oli mies- ja naispareja sekä kolmen aikuisen apilaperheitä. Suurin osa ilmoitti olevansa lähtöisin heteroseksuaaleiksi identifioituneiden vanhempien perheestä. Osa ei kertonut asiasta tarkasti, mutta kukaan ei kertonut syntyneensä sateenkaariperheeseen.

Osallistujille tarjottiin vastaamisvaihtoehtoiksi yksilöhaastattelua ja elektronista E-lomaketta. Kaikki osallistujat valitsivat vastausvaihtoehtoksi E-lomakkeen. Taustakysymyksinä kysyttiin ikä tutkimukseen soveltuvan iän varmistamiseksi. Sukupuoli kysyttiin vastaajien kuvailua varten, mutta sen kertominen oli vapaaehtoista. Ennen tutkimusta tehdyn systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tuloksista (Tuovila ym. 2017) muodostettiin kolme teemaa varsinaisen aineistonkeruun pohjaksi. Teemoina olivat 1) Sateenkaariperheen nuoren perhe ja yhteisö 2) Vanhemman seksuaalisen suuntautumisen selviäminen ja ympäristön suhtautuminen sateenkaariperheen nuoren perhetaustaan ja 3) Sateenkaariperheen nuoren arjen

ilot ja ikävät asiat. E-lomakkeella oli jokaiselle teemalle oma sivu, ajatuksia virittäviä

kysymyksiä ja vastaustila. Taulukossa 1 on esitetty E-lomakkeelle siirretyt kysymykset.

Taulukko 1. E-lomakkeelle siirretyt kysymykset teemoittain.

<p>Teema 1. Sateenkaariperheen nuoren perhe ja yhteisö.</p> <p>Kerro omin sanoin perheestäsi ja lähipiiristäsi.</p> <p><i>(Apua vastaamiseen: Voit vastata esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin: Millaiset ovat perbesubteesi? Ketä sinulle tärkeitä ihmisiä elämäsi kuuluu perheen lisäksi – kerro miksi he ovat merkityksellisiä sinulle? Entä mitkä yhteisöt (esim. ybdistyksyet, harrastusyhteisöt) ovat sinulle tärkeitä ja miksi?)</i></p>
<p>Teema 2. Vanhemman seksuaalisen suuntautumisen selviäminen ja ympäristön suhtautuminen sateenkaariperheen nuoren perhetaustaan.</p> <p>Miten kuvailisit omin sanoin aikaa, jolloin ymmärsit tai sait tietää vanhempasi tai vanhempiesi seksuaalisen suuntautumisen? Entä miten koet ympäristön suhtautuvan perhetaustaasi? Kerro kokemuksistasi.</p> <p><i>(Apua vastaamiseen: Voit kuvailla ajatuksiasi, tunteitasi, muistoja tai esimerkiksi jotakin erityistä mieleen jäänyttä tilannetta)</i></p>
<p>Teema 3. Sateenkaariperheen nuoren arjen ilot ja ikävät asiat.</p> <p>Kuvaile omin sanoin millaisia mukavia ja ikäviä asioita arkeesi kuuluu?</p> <p><i>(Apua vastaamiseen: Voit vastata esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin: Mitkä sinulle tavalliset asiat tuovat sinulle hyvää mieltä? Entä millaiset asiat stressaavat tai abdistavat sinua?)</i></p>

Aineiston analyysi

Elektronisella lomakkeella kerätty aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä (Elo & Kyngäs 2008, Elo ym. 2014). Analysointi tehtiin lähellä aineistoa, jotta osallistujien kokemusten monipuolisuus saatiin näkyviin (Sandelowski 2010). Analysoitavaksi yksiköksi valittiin sateenkaariperheen nuoren elämää kuvaavat ilmatukset. Analyysissä analysoitiin vain tekstin ilmisältö. Pelkistetyn ilmatukset luokiteltiin

niiden sisältöjen mukaan alaluokiksi. Alaluokat muodostuivat sisällöllisesti samankaltaisista pelkistyksistä. (Elo & Kyngäs 2008, Elo ym. 2014.) Pelkistettyjä ilmauksia kertyi 264. Alaluokkia muodostui 42. Taulukossa 2 on esitetty esimerkki yhden alaluokan muodostumisesta.

Sisällöllisesti samankaltaiset alaluokat koottiin yläluokaksi (Elo & Kyngäs 2008). Yläluokkia muodostui 9. Kuviossa 1 on esitetty analyysin tuloksena syntyneet ylä- ja alaluokat.

Taulukko 2. Esimerkki yhden alaluokan muodostumisesta.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
"Vaikeimpia tilanteita on ollut opettajille selittää miksi vanhempani ovat naisia ja eri sukunimellä kuin minä. Ja kun puhutaan että isä ja äiti voisivat tulla käymään."	Kokemus tilanteen vaikeudesta selittää opettajille molempien vanhempien naissukupuolta Kokemus tilanteen vaikeudesta selittää opettajille vanhempien omasta eroavasta sukunimeä Tilanteen kokeminen vaikeaksi puhuttaessa koulussa olettamuksellisesti äidistä ja isästä koulun tulevana vierailijoina	Vaikeita tilanteita koulun aikuisten kanssa
"...oli hämmäntävää vastata opettajien kysymyksiin [perherakenteesta] joskus tokaluokalla."	Hämmennyksen kokeminen opettajien kyselyssä alakoulussa perherakenteesta	
"...opettajat (vähemmän ystävälliset) kyselivät koulussa ja nostivat minut esimerkiksi kun puhuttiin vaikka homojen oikeuksista."	Epäystävällisten opettajien esimerkkitapaukseksi joutuminen homoseksuaalisuudesta puhuttaessa	

Monimuotoiset perherakenteet

- Perheen aikuiset osa ydinperhettä
- Perheen lapset osa ydinperhettä
- Vaihtelevat asumisjärjestelyt perheen kesken

Tärkeät henkilöt ydinperheen ulkopuolisessa lähipiirissä

- Isovanhemmat lähipiirinä
- Sukulaiset lähipiirinä
- Hyvät ystävät lähipiirinä
- Seurustelukumppanit lähipiirinä
- Sateenkaariyhteisö lähipiirinä

Vanhemman seksuaalisen suuntautumisen selviäminen monisyinen elämäntapahtuma

- Biologisten vanhempien eroaminen
- Eroja vanhemman seksuaalisen suuntautumisen selviämisen ajankohdassa
- Epäily vanhemman seksuaalisesta suuntautumisesta ennen tietoa
- Vanhemman seksuaalisen suuntautumisen selviäminen aikuisten kertomana
- Vanhemman seksuaalisen suuntautumisen selviäminen merkityksetön kokemus
- Vanhemman seksuaalisen suuntautumisen selviäminen vaikea kokemus

Näkemyserot omasta sateenkaariperheestä

- Näkemys oman perheen tavanomaisuudesta
- Näkemys oman perheen erilaisuudesta
- Sateenkaariperheessä elämisestä suvaitsevainen elämänsen

Ympäristön suhtautuminen suuressa roolissa nuoren elämässä

- Kokemus ympäristön hyvästä suhtautumisesta
- Kokemus ympäristön ikävästä suhtautumisesta
- Kokemus lähipiiriin ikävästä suhtautumisesta
- Vaikeita tilanteita koulun aikuisten kanssa
- Kiusatuksi tuleminen koulussa
- Vanhemman syrjityksi tuleminen sivustaseuraaminen
- Raskaita tunteita ympäristön ikävästä suhtautumisesta
- Ympäristön suhtautumisen muuttuminen paremmaksi ajan myötä

Harkitut keinot ympäristön negatiivisen suhtautumisen vähentämiseksi suuressa roolissa nuoren elämässä

- Perherakenteen paljastaminen harkinnanvaraisesti
- Sisarusten suojeleminen kiusaamiselta
- Välttämiskäyttäytyminen perhepiirissä
- Oman seksuaalisen suuntautumisen salaaminen

Hyvät ihmissuhteet tukiverkostona

- Hyvät lähisuhteet perherakenteesta riippumatta
- Isovanhemmat tukena
- Hyvää mieltä ystävyysuhteista
- Hyvää mieltä seurustelusuhteista
- Opettaja tukena
- Seta tukena

Kuormittuneisuus perheen hankalista ihmissuhteista

- Koettelemuksia vanhemman parisuhteesta
- Kuormittuminen vanhemman kumppaneiden vaihtuvuudesta

Tavanomainen arkielämä rutiineineen

- Vakaan säännöllinen perhearki
- Koulunkäynti osana arkea
- Harrastaminen osana arkea
- Onnellisuutta tavallisesta arjesta
- Tavanomaisista arjen asioista stressaaminen

Kuvio 1. Tutkimustulokset ylä- ja alaluokittain.

Tulokset

Monimuotoiset perherakenteet

Perheen aikuiset koettiin **osaksi ydinperhettä** riippumatta biologisesta tai sosiaalisesta siteestä. Biologisia vanhempia kutsuttiin äideiksi tai isiksi. Vanhempien mahdollisia uusia kumppaneita kutsuttiin vanhemman kihlatuksi, nais- tai miesystäväksi tai äiti- tai isäpuoleksi. Nuoret käyttivät myös ilmauksia esimerkiksi kahdesta äidistä tai kolmesta vanhemmasta. Tällöin vanhempia ei eritelty biologisen tai sosiaalisen siteen mukaan.

”Perheeseeni kuuluu kaksi äitiä ja isä ja äitipuoli.”

Myös kaikki **perheeseen kuuluvat lapset** laskettiin **osaksi ydinperhettä** riippumatta biologisesta ja sosiaalisesta siteestä. Toisia lapsia kuvailtiin sisaruksiksi, sisaruspuoliksi tai esimerkiksi vanhemman uuden kumppanin lapsiksi.

”Perheeseen kuuluu ... kokosisaruksia, ...ja sisaruksia äidin parisuhteesta ex-miehen kanssa. ... Kaikki perheenjäsenet ovat minulle hyvin tärkeitä!”

Vaihtelevat asumisjärjestelyt näkyivät nuorten elämässä uusperheiden arkena. Asumisen kerrottiin olevan vuoroviikoittaista eronneiden biologisten vanhempien ja heidän uusien perheidensä luona. Lisäksi kerrottiin myös pääasiallisesta asumisesta toisen biologisen vanhemman tai kolmen vanhemman taloudessa.

”Perheeseeni kuuluu kaksi äitiä ja isä ja äitipuoli. Olen kaikkien kanssa hyvin läheinen ja olin alaikäisenä vuoroviikoin toisella.”

Tärkeät henkilöt ydinperheen ulkopuolisessa lähipiirissä

Isovanhemmat koettiin tärkeiksi, vaikka he olisivat asuneet kaukana. Isovanhemmista kerrottiin lähipiiriä kuvaillaessa siinäkin tapauksessa, että heihin ei ollut yhteyttä. Lähipiiriin kuuluviksi **sukulaisiksi** koettiin esimerkiksi tädit, sedät ja serkut.

”Minulla on siis mummo, pappa, mummi ja vaari.”

”Olemme paljon tekemisissä myös tätieni ja setieni perheiden kanssa..”

Nuorilla oli **hyviä ystäviä** muutamasta useampaan. Myös **seurustelukumppanit** ja heidän perheensä koettiin lähipiirin henkilöiksi. **Sateenkaariyhteisöstä** tuli kummi- vanhempia tai muutoin läheisiä henkilöitä.

”Lähipiiriini kuuluu ... muutama hyvä ystävä, paljon hyviä kavereita ja ibania serkkuja ja muuta sukua.”

”Lähipiiriini kuuluu poikaystävä ja hänen perheensä ...”

”Äitini on tällä hetkellä kibloissa naisen kanssa ja lähipiiriini kuuluu monia bisekä homoseksuaaleja.”

Vanhemman seksuaalisen suuntautumisen selviäminen monisyinen elämäntapahtuma

Vanhemman seksuaalisen suuntautumisen selviämisen aikaan liittyi nuoren elämässä monia asioita, kuten **biologisten vanhempien eroaminen**. Vanhempien ero oli tapahtunut nuoren varhaislapsuudessa, alakouluikässä tai viimeistään nuoren ollessa teini-ikäinen. **Vanhemman seksuaalinen suuntautuminen oli selvinnyt** vastaajille varhaisimmillaan heidän ollessaan pieniä lapsia. Seksuaalinen suuntautuminen oli ollut kuitenkin

kin nuorempana vieras asia, vaikka kahden samaa sukupuolta olevan vanhemman harvinaisuus ymmärrettiin. Vanhemman seksuaalinen suuntautuminen ymmärrettiin viimeistään alakouluikäisenä tai teini-ikäisenä, kun asiasta kerrottiin nuorelle.

"Vanhempani erosivat kun olin tarbassa vielä joten en oikein muista niistä ajoista mitään. Olen aina ollut asian kanssa sinut."

"Sain tietää äitini naisystävästä ... Olin silloin 15 vuotta."

Nuoret kuvasivat myös **vanhemman seksuaalisen suuntautumisen aavistelua ennen tietoa**. Seksuaalivähemmistöön myöhemmin identifioituneen vanhemman kumppani saatettiin tuntea ennen tietoa esimerkiksi vanhemman hyvänä ystävänä.

"Olin toki arvannut asian jo ennen kuin siitä mulle kerrottiin. Asian vahvistuttua suostuin vasta uskomaan sen. Olin järkyttynyt ja itkin. ... Oma reaktioni hävetti, sillä olen aina pitänyt itseäni suvaitsevaisena."

Vanhemman seksuaalinen suuntautuminen selvisi aikuisten kertomana niin, että kertojana oli esimerkiksi vanhempi itse. Myös opettajan vihjailun ja kysymysten kerrottiin tuoneen asian nuoren tietoisuuteen. **Vanhemman seksuaalisen suuntautumisen selviämisen ollessa merkityksetön kokemus**, sitä kuvailtiin tarpeettomaksi tiedoksi tai korkeintaan mielenkiintoiseksi asiaksi. **Kokemuksesta teki vaikean** esimerkiksi hankaluus ymmärtää aiemmin heteroseksuaalisen vanhemman uutta seksuaalista identiteettiä. Ensireaktiona oli ollut esimerkiksi ahdistus, pelko, häpeä tai huoli kavereiden suhtautumisesta.

"Isä kertoi homoudestaan ... Ensin minulle ja samana iltana veljelleni."

"Mutta siis en ole koskaan kysynyt äidiltä tai ... suoraan että onko niiden seksuaalinen suuntautuminen lesbo vai bi vai mikä. En tarvi semmosta tietoa."

"Isän ja äidin erottua... isä toi ensimmäisen miesystävänsä meille kotiin. Se oli pelottavaa ja outoa, varsinkin, kun isä kertoi, että se mies oli hänen miesystävänsä ... En sitä ehkä ihan täysin ymmärtänyt silloin..."

Näkemyserot omasta sateenkaariperheestä

Nuorten kuvaukset sisälsivät elementtejä mutkattomasta suhtautumisesta perheen rakenteeseen ja tällöin **perhe nähtiin tavallisenä**. Samaa sukupuolta olevat vanhemmat nähtiin tavallisena asiana. Toisaalta nuoret kuvasivat myös näkemyksiä **oman perheen erilaisuudesta** tavanomaiseen verrattuna.

"Perheeseeni kuuluu kaksi äitiä ja isä ja äitipuoli ... Meidän perhe elää ihan normaalia perhe arkea."

"Kyllähän meidän "perhe" on ihan erinlainen."

Sateenkaariperheessä elämisen kerrottiin **kehittäneen** ajatuksia ja asenteita **suvaitsevaisiksi**. Vanhemman uuden seksuaalisen identiteetin ymmärtäminen oli saattanut olla vaikeaa sen paljastumisen hetkellä, mutta iän koettiin tuoneen mukanaan ymmärrystä.

"Hyväksyn ihmiset sellaisina kuin he ovat, enkä tuomitse heitä ... vain se ihminen itse merkitsee, vaikka en häntä tuntisi. Siihen on varmasti vaikuttanut juuri se, että isä on homoseksuaali."

Ympäristön subtautuminen suuressa roolissa nuoren elämässä

Ympäristön hyvästä suhtautumisesta ja kannustavasta asenteesta oli kokemuksia sekä perherakenteen paljastamisen yhteydessä että myöhemminkin. Nuoret kertoivat myös **ympäristön ikävästä suhtautumisesta**, kuten kiusaamisesta, nimittelystä, oudoksunnasta, ihmettelystä tai ihmisten yllättyneisyydestä nuoren perherakenteen tullessa ilmi. Ihmisten ikävät reaktiot liittyivät erityisesti perherakenteen muuttumisen aikaan, jolloin vanhemman seksuaalinen suuntautuminen oli uusi asia nuorelle itsensäkin.

”Olen aina ollut asian kanssa sinut ja kaverini subtautuvat vanhempini ihan kun ne olisi tavallinen pariskunta.”

”Olin tuntenut äidin tyttöystävän aina ... Äiti ja hän olivat ystäviä ennen. Minulle ei ollut mitenkään outoa, että he ovat pari. Ympäristön subtautuminen oli kamalaa.”

Myös **lähipiirin**, kuten heteroseksuaalisen vanhemman, isovanhempien tai muiden sukulaisten, **suhtautumisesta** oli **ikäviä kokemuksia**. Mikäli lähipiiri suhtautui pääosin kielteisesti, koettiin yhden tai useamman nuorelle merkityksellisen henkilön hyväksyntä erityisen tärkeäksi.

”Isäni saattoi sanoa todella rajuja juttuja äitistäni ja hänen seksuaalisesta suuntautumisestaan. Luulen että isäni oli vihainen, että ”menetti” äitini naiselle.”

Vaikeita tilanteita oli koettu myös **koulun aikuisten kanssa**. Tällöin epäystävälliseksi koettujen opettajien kerrottiin suhtautuvan oudoksuvasti nuoren perherakenteeseen. Epämiellyttäviä tunteita aiheutti myös olettamuksellinen puhe äidistä ja isästä oppilaiden vanhempina. Ahdistusta oli

aiheuttanut myös joutuminen julkiseksi esimerkiksi seksuaalivähemmistöistä puhuttaessa. Perherakenteen vuoksi oli jouduttu myös **muiden oppilaiden kiusaamisen kohteeksi**.

”Kyllä minä siis jo ihan pienenä tiesin ettei useimmilla ole kabta äitiä. Mutta ei se ollut mitenkään outoa eikä siis ole vielä-kään. Joidenkin silmissä niin kuitenkin on ja oli hämmentävää vastata opettajien kysymyksiin joskus tokaluokalla.”

”Isäni on homoseksuaali ja se on vaikuttanut elämäni paljon. Minua kiusattiin sen takia koulussa ja haukuttiin jopa homoksi”

Vanhemman syrjityksi tulemisen sivustaseuraaminen koettiin hankalaksi. Syrjinnän huomattiin vaikuttaneen esimerkiksi vanhemman persoonaan. **Ympäristön ikävästä suhtautumisesta** aiheutui nuorille **raskaita tunteita**, kuten surua ja häpeää. Epävarmuutta aiheutti pohdinta, tietävätkö ympärillä olevat ihmiset nuoren perheestä. **Ympäristön suhtautumisen muuttuminen paremmaksi ajan myötä** arveltiin johtuvan esimerkiksi siitä, että perherakenteen muutokset tai vanhemman seksuaalisen suuntautumisen paljastaminen eivät olleet enää tuoreita asioita.

”Isän seksuaalisuus on aina ollut ympärillä oleville ihmiselle ongelma. Isää on halveksittu, haukuttu ja jätetty syrjään.”

”Ympäristön subtautuminen oli kamalaa. Erityisesti isäni puolen sukulaisten. Olen siitä vieläkin todella surullinen.”

”Nykyään en enää kuule ikäviä asioita paljoakaan, mutta siiben osasy on todennäköisesti ihan vain se, että en asu enää isän kanssa samassa taloudessa ja siksi en käy esim. kaupassa hänen kanssaan yhtä matkaa.”

Harkitut keinot ympäristön negatiivisen subtautumisen vähentämiseksi

Nuorilla oli erilaisia keinoja, joilla pyrittiin vähentämään tai välttämään ympäristön negatiivista suhtautumista. **Perherakenteen paljastamista harkittiin** ja pidettiin tarvittaessa salassa. Asiasta puhumista vällettiin erityisesti silloin, kun asia oli nuorelle itselle vielä uusi. **Sisarusten suojeleminen kiusaamiselta** koettiin tärkeäksi erityisesti kouluympäristössä.

"Harvemmalle kerron silti edelleenkin äitini kumppanista - suurin osa kavereistani ei varmastiakaan tiedä hänestä. En oikein edes tiedä, miksi niin teen. Ehkä en mainosta asiaa kovinkaan paljon sen takia, että vaikka siihen on aina subtauduttu hyvin, saa se myös aina aikaan pientä ihmettelyä tai vähintään yllätyneisyyttä."

"Siskoni on aina saanut olla turvassa kaikelta kiusaamiselta, koska olen ollut hänen tukena ja turvana."

Ikävien tilanteiden ehkäisemiseksi **vältettiin** esimerkiksi liikkumista seksuaalivähemmistöön kuuluvan vanhemman seurassa. Mikäli **lähipiirissä** oli kielteisesti vanhemman seksuaaliseen suuntautumiseen suhtautuvia henkilöitä, nuoret harkitsivat heidän seurassaan puhumista normaalia tarkemmin välttääkseen hankaluuksia.

"Isäni vanhemmat ottivat aikanaan isäni kaapistatulon buonosti, ovat nykyään hyvissä väleissä paitsi että asiasta ei voi puhua tai mainita."

Oman seksuaalisen suuntautumisen salaamisen taustalla oli esimerkiksi kokemukset ympäristön negatiivisesta reagoinnista vanhemman paljastaessa seksuaalisen suuntautumisensa.

"Isän historia vanhempiensa kanssa tekee sen, että omaan kaapistatulooni liittyy valmiiksi bankala maaperä."

Hyvät ihmissuhteet tukiverkostona

Perherakenteesta riippumatta nuorilla oli **hyviä lähisuhteita**. Läheisiksi koettiin esimerkiksi biologiset vanhemmat ja sisarukset, joiden kanssa jaettiin iloja ja suruja. Lisäksi uusperheen myötä perheenjäseneksi tullessiin henkilöihin oli hyviä suhteita. Myös **isovanhemmilta** oli saatu sekä henkistä että konkreettista **tukea** esimerkiksi perheen vaikeissa riitatilanteissa.

"Sanoisin, että mulla on ympärilläni paljon läheisiä ja välittäviä ihmisiä. ... Mielestäni on ibanaa, että äitini on onnellinen ja pidän hänen puolisostaan paljon. Hänen kanssaan on helppo tulla juttuun ja hän välittää minusta ja veljestäni."

"Isän vanhemmat ovat aina tukeneet ja auttaneet minua ymmärtämään isää ja hänen arvojaan ja ihmissuhteitaan..."

Ystävyys- ja seurustelusuhteet olivat **hyvän mielen lähteitä**. Sekä kavereiden että seurustelukumppaneiden kanssa vietettiin mielellään aikaa kasvotusten, sosiaalisessa mediassa ja puhelimesta. Seurustelusuhteessa oli mahdollista kokea myös henkistä yhteyttä sateenkaariajatteluun perustuen.

"Mukavia asioita on kun saa koulupäivän jälkeen vain bengata kotona rauhassa ja puhua kavereiden ja poikaystävän kanssa sosiaalisessa mediassa tai esim. puhelimesta."

"Mukavia asioita, isän ja tyttöystäväni kanssa sateenkaaribondaus."

Myös tutulta **opettajalta** oli saatu **tukea** ja ymmärrystä. **Seta** oli puolestaan koettu tukiverkostona ja vertaistukena.

”Äitini, siskoni, paras ystäväni ja lukion ryhmänohjaajani ovat ymmärtäneet ja kuunnelleet minua omissa suruissa ja iloissa.”

”Seta on tärkeä sieltä saa vertaistukea.”

Kuormittuneisuus perheen bankalista ihmissesteistä

Vanhemman parisuhteen kuvailtiin aiheuttaneen myös **koettelemuksia**, jolloin välit vanhemman uuden kumppanin kanssa olivat kireät. Pahimmillaan riidat olivat johtaneet väkivaltatilanteisiin. Myös **vanhemman kumppanin vaihtuvuudesta** koettiin **kuormittumista**. Toisaalta vanhemman suhteen päättyessä vanhaa kumppania saatettiin jäädä kaipaamaan ja tuntee hylätyksi tulemista.

”Isän puolisoitten kanssa minulla on aina ollut kireät välit ja olen ottanut heidän kanssaan voimakkaasti yhteen omista arvoistani ja mielipiteistäni.”

”Faijalla useampi kundikaveri vuosien varrella ... Faija on rauhoittunut ni enää ei remppaa satunnaisesti ukkoi meillä.”

Tavanomainen arkielämä rutiineineen

Nuorten kuvaukset perheen arjesta sisälsivät elementtejä tavallisuudesta, **säännöllisyydestä ja vakaudesta**. Perheen kanssa yhdessä vietettävä aika koettiin miellyttäväksi ja arkiaskareet sujuivat yhdessä. Toisaalta kotia kuvattiin myös vähemmän miellyttäväksi paikaksi. Tällöinkin perustarpeiden kerrottiin täyttyvän esimerkiksi ruoka-huoltona.

”Olemme paljon yhdessä. Iloa tuo perhe, yhteinen ruokailu joka päivä.”

Koulunkäynti todettiin **arkeen kuuluvaaksi**. Opiskelusta ei kerrottu pidettävän, mutta kavereiden näkeminen koulussa oli mieluisaa. **Harrastuksia** olivat esimerkiksi musiikki- ja hevosharrastus, lukeminen, televisiosarjojen seuraaminen ja monipuolinen liikunta. **Tavallisesta arjesta** ja sen askareista koettiin **onnellisuutta**. **Tavanomaisissa arjen asioissa stressiä** koettiin esimerkiksi opiskelemisesta, ajanpuutteesta tai omasta tai läheisten terveydestä.

”Tykkään koulusta paljon sillä siellä saan olla kavereideni kanssa joita en vapaa ajalla näe niin paljon.”

”Minulla on musiikkiharrastus. Se on minulle tärkeää.”

”Olen tosi onnellinen ja nautin (arki) elämästäni.”

”Koulu stressaa kovasti ja tuleva itsenäistyminen.”

Kuormitusta koettiin myös epämieluisasta politiikasta, riitelystä tai uusien ihmisten tapaamisesta. Pitkät välimatkat aiheuttivat puolestaan läheisten ja lemmikkien ikävöintiä.

Pohdinta

Tutkimusetiikka

Tutkimuksessa noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä (TENK 2012). Tutkimuselle haettiin eettinen ennakoarviointi (63/2016) Tampereen alueen ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta. Osallistujien rekrytointiin osallistuvilta tahoilta haettiin tutkimusluvat.

Osallistujat vastasivat tutkimukseen anonymisti, eikä heidän IP-osoitteita tallennettu vastauksien yhteydessä. Mahdollisimman autenttisen ja todenmukaisen tiedon tavoittamiseksi nuoren itsenäisen vastaamispaä-

töksen katsottiin olevan perusteltu tässä tutkimuksessa. Tutkimusnäyttö osoittaa, että sateenkaariperheen nuorilla on halu suojella perhettään (Goldberg 2007b, Fairtlough 2008, Kuvalanka ym. 2014). Huoltajan luvan kysyminen olisi voinut vaikuttaa nuorten vastauksiin ja moni nuori olisi voinut jättää kokonaan vastaamatta. Itsenäisesti tehty vastauspäättös ja anonymiteetti tukivat mahdollisuutta kertoa kokemuksista ilman pelkoa, että ne voidaan liittää suoraan omaan perheeseen.

Tietoon perustuva suostumus toteutettiin informoimalla tutkimuksen saatekirjeessä ja E-lomakkeen aloitusivulla tutkimuksesta, vapaaehtoisuudesta, luottamuksellisuudesta ja keskeyttämismahdollisuudesta (Kylmä & Juvakka 2012). Osallistujan edellytettiin vahvistavan ymmärtäneensä tutkimuksesta annetun informaation ja halun osallistua vapaaehtoisesti tutkimukseen. Online-lomaketta täytettäessä ensimmäisenä esitettiin väittämä 'Olen lukenut ja hyväksynyt tutkimuksesta annetun informaation ja haluan osallistua tutkimukseen'. Kyselyssä oli mahdollista edetä ainoastaan valitsemalla alavetovalikon vastauksista 'Kyllä'. (Mathy ym. 2003, British Psychological Society 2013.) Osallistujan oli mahdollista perua suostumuksensa, kun vastaukset tallennettiin vasta osallistujan painamalla lopuksi tietoisesti 'Lähetä vastaukset' -painiketta (Mathy ym. 2003, Carvalho ym. 2011, British Psychological Society 2013).

Luotettavuus

Luotettavuutta arvioitiin laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointikriteereillä, joita ovat uskottavuus, aitous, vahvistettavuus, refleksiivisyys ja siirrettävyys (Elo ym. 2014).

Uskottavuuteen ja aitouteen pyrittiin säilyttämällä osallistujien ääni läpi tutkimuksen. Aineistoon palattiin useita kertoja varmistamaan analyysin perustumista osallistujien vastauksiin. (Elo ym. 2014.) Tutkimus-

prosessi pyrittiin pitämään läpinäkyvänä ja näin ollen vahvistettavana (Malterud 2001). Analyysiprosessin kulkua, tutkijan valintoja ja johtopäätöksiä havainnollistettiin raportissa esimerkein (Elo ym. 2014). Refleksiivisyyteen pyrkiminen auttoi tulemaan tietoiseksi omista lähtökohdista tutkimuksen tekijänä (Malterud 2001, Elo ym. 2014). Koko analyysiprosessissa tiedonkeruusta raportointiin edettiin tietoisesti aineiston ehdoilla tuomatta siihen aineiston ulkopuolisia tulkintoja tai huomioita (Elo ym. 2014). Tutkimustuloksia on mahdollista siirtää esimerkinomaisesti muihin vastaaviin tilanteisiin (Malterud 2001, Elo ym. 2014). Siirrettävyyden arviointia rajoittaa osallistujien taustojen niukka kuvaus eettisistä syistä. Liian yksityiskohtainen osallistujien kuvaus olisi voinut mahdollistaa osallistujien ja heidän perheidensä tunnistamisen sateenkaariperheidensä valtaväestöä vähäisemmän määrän vuoksi.

Tulosten tarkastelu

Tämän tutkimuksen tulokset kuvaavat suomalaisten sateenkaariperheissä elävien nuorten elämää perheessään laadullisen tutkimuksen keinoin. Aikaisempaa aihealuetta kuvaavaa suomalaista tutkimusta on vähän. Aarnio ym. (2017) ovat kuvanneet kyselytutkimuksen keinoin sateenkaariperheen lasten ja nuorten kokemuksia muun muassa hyvinvoinnistaan ja perhesuhteistaan. Tässä tutkimuksessa kuvatut suomalaisten nuorten kokemukset vahvistivat osin aikaisempaa kansainvälistä tutkimustietoa, mutta myös eroavuuksia löytyi.

Tutkimuksen tulosten mukaan nuorten perherakenteet olivat moninaisia. Biologisten vanhempien erosta kerrottaessa kuvailut keskittyivät arjen käytäntöihin esimerkiksi asumisjärjestelyistä. Vanhemman seksuaalisen suuntautumisen paljastuminen saattoi olla nuorelle ahdistavaa, pelottavaa, hämmentävää ja häpeää aiheuttavaa. Toisaalta sitä kuvailtiin myös merkityksettö-

mäksi tai mielenkiintoiseksi. Kansainväliseen tutkimustietoon verrattuna suomalaiset nuoret kuvasivat vanhemman seksuaalisen suuntautumisen selviämisen olevan vanhempien eroa vaikeampi asia (Tuovila ym. 2017). Vanhemman seksuaalisen identiteetin paljastumiseen ja sen tuomiin muutoksiin perherakenteessa sopeuduttiin kuitenkin ajan kuluessa, mutta siihen kulunutta aikaa ei tuotu esille. Golombokin ja Taskerin (2015) mukaan heteroseksuaalisten vanhempien eron jälkeen sateenkaariperheisiin päätyneet nuoret voivat kuitenkin tutkimusten mukaan yhtä hyvin kuin ketkä tahansa vanhempien eron läpikäyneet lapset ja nuoret.

Perheen lisäksi nuorille oli tärkeitä esimerkiksi ystävät, sateenkaariryhteisöt ja sukulaiset. Sukulaisista kertovat kuvaukset painoutuivat isovanhempiin, joilta saatiin parhaimmillaan merkittävää tukea. Toisaalta nuoret kertoivat myös isovanhempien hyväksynnän puutteesta, joka voi johtua sukupolvien välisistä näkemyseroista (Aarnio 2014).

Nuoret olivat kohdanneet hyväksynnän puutetta myös koulussa. Aiempien tutkimusten tuloksista poiketen nuorilla oli kokemuksia opettajan epämiellyttävän huomion kohteeksi joutumisesta perhetaustansa vuoksi (Aarnio ym. 2017, Tuovila ym. 2017). Tällaista huomiota oli esimerkiksi hämmentävät kysymykset nuoren perheestä tai nuoren nostaminen esimerkkitapaukseksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä puhuttaessa. Parhaimmillaan opettaja oli kuitenkin nuorelle tuki, jolle oli mahdollista kertoa henkilökohtaisia asioita. Virallisen koulun kontekstissa suvaitsevaisuutta pidetäänkin usein itseisarvona, mutta käytännössä asenneilmapiiri sateenkaariperheistä tuleviin oppilaisiin ja heidän vanhempiinsa voi olla ristiriidassa virallisiin arvoihin (Kirjoniemi & Kajamies 2011).

Koulussa tavattiin myös hyviä ystäviä, mutta itse opiskelua kuvattiin stressaavaksi. Nuoren arjesta suuri osa liittyy kouluympä-

ristöön, johon näyttäisi liittyvän stressitekijöitä. Miellyttävän opiskeluympäristön takamiseksi Fedewan ja Candelarian (2013) mukaan koulussa on hyödyllistä harjoitella monimuotoisuuden hyväksymistä, empatiaa ja häirinnän vastaisia toimintatapoja. Myös Kirjoniemen ja Kajamiehen (2011) tutkimuksessa sateenkaariperheiden vanhemmat toivoivat kouluilta rehellisiä ja avoimia kohtaamisia sekä aktiivista ja suunnitelmallista otetta suvaitsevaisuuden kehittämiseksi.

Tulosten mukaan sateenkaariperheen nuori voi nähdä perheensä tavallisena tai erilaisena. On mahdollista, että perheensä erilaiseksi kokeneet olivat kohdanneet ympäristön ikävää suhtautumista ja omaksuneet ulkopuolelta tulevan erilaisuuden näkökulman. Goldbergin ja Kuvalangan (2012) tutkimuksen mukaan sateenkaariperheiden nuoret kokivat tasa-arvoisen avioliittolain vahvistavan sateenkaariperheiden asemaa oikeana perheenä. On mahdollista, että Suomessa vuonna 2017 voimaan tullut tasa-arvoinen avioliittolaki (Avioliittolaki 13.6.1929/234) vahvistaa sateenkaariperheessä elävien nuorten näkemystä perheestänsä tavallisena ja oikeana perheenä.

Nuoret harkitsivat milloin ja kenelle paljastavat vanhemman tai vanhempien seksuaalisen suuntautumisen. Tarvittaessa puheenaiheita valikoitiin ikävien tilanteiden välttämiseksi. Sateenkaariperheiden lapset ja nuoret joutuvatkin usein elämään toisten ihmisten ennakkoluulojen aiheuttaman stressin ympäröimänä (Golombok 2015, Aarnio ym. 2017) ja tasapainoilemaan perherakenteen salailun ja avoimuuden välillä (Aarnio 2014, Tuovila ym. 2017).

Nuorten arkisen perhe-elämän kuvauksissa näkyi kuitenkin tasapainoisuuteen viittaavia tekijöitä, kuten päivittäisiä ruokailuja ja miellyttävää yhdessä vietettyä aikaa. Sateenkaariperheiden perhesuhteissa näyttäisikin olevan elementtejä keskinäisestä kannustuksesta, tuesta ja luottamuksesta (Aarnio ym. 2017).

Johtopäätökset

Sateenkaariperheen nuori voi kohdata erilaisuuden painetta perherakenteensa vuoksi, mutta sujuva arki ja hyvät lähisuhteet olivat nuorten voimavaroja. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa on hyödyllistä tukea sateenkaariperheen nuoren arjen hyvinvointia, huomioida hänen perheensä kokonaisuutena ja tukea perheen sisäisiä suhteita. Jatkossa tarvitaan lisää tietoa koulun, opettajien sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon mahdollisuuksista tukea sateenkaariperheen nuoren hyvinvointia. Tutkimustulosten perusteella sateenkaariperheen nuorelle tulisi tarjota tukea sekä kou-

lussa että sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa erityisesti vanhemman seksuaalisen suuntautumisen paljastumisen ja perherakenteen muutosten aikaan. Lisäksi sateenkaariperheiden nuorten hyvinvointia on tärkeää tukea edistämällä ympäristön hyväksyvää suhtautumista sateenkaariperheisiin.

VASTUUALUEET

Tutkimuksen suunnittelu: TT, PÅ-K, EP, JK, aineistonkeruu: TT, aineiston analysointi: TT, PÅ-K, EP, JK, käsikirjoituksen kirjoittaminen: TT, käsikirjoituksen kommentointi: PÅ-K, EP, JK

LÄHTEET

- Aarnio K. (2014) *Sateenkaariperheiden lasten vabvuudet ja haavoittuvuudet*. Väestöliiton Väestötutkimuslaitoksen työpaperi 6/2014. Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos, Helsinki.
- Aarnio K., Kallinen K., Kylmä J., Solantausta T. & Rotkirch A. (2017) *Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointi ja kokemukset*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D62/2017. Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos, Helsinki.
- Avoliittolaki 13.6.1929/234. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234> (4.10.2017)
- Ball C. (2012) *The right to be parents: LGBT families and the transformation of parenthood*. 1. edition.: New York University Press, New York and London.
- British Psychological Society. (2013) *Ethics Guidelines for Internet-mediated Research*. INF206/1.2013. Leicester: Author. <http://www.bps.org.uk/system/files/Public%20files/inf206-guidelines-for-internet-mediated-research.pdf> (15.11.2016)
- Carvalho A., Lewis R., Derlega V., Winstead B. & Viggiano C. (2011) Internalized sexual minority stressors and same-sex intimate partner violence. *Journal of Family Violence* **26**(7), 501–509.
- Elo S. & Kyngäs H. (2008) The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* **62**(1), 107–115.
- Elo S., Kääriäinen M., Kanste O., Pölkki T., Utriainen K. & Kyngäs H. (2014) *Qualitative content analysis: a focus on trustworthiness*. SAGE Open **4**, DOI 10.1177/2158244014522633.
- Fairtlough A. (2008) Growing up with a lesbian or gay parent: Young people's perspectives. *Health & Social Care in the Community* **16**(5), 521–528.
- Fedewa A.L. & Candelaria A. (2013) Creating inclusive school environments for lesbian, gay, bisexual, and transgender headed families and their children. Teoksessa E.S. Fisher & K. Komosa-Hawkins (toim.). *Creating safe and supportive learning environments: A guide for working with lesbian, gay, bisexual, transgender, and questioning youth and families*. Routledge/Taylor & Francis Group, New York, NY. New York, NY, US, 175–188.
- Goldberg A.E. (2007a) (How) does it make a difference? Perspectives of adults with lesbian, gay, and bisexual parents. *American Journal of Orthopsychiatry* **77**(4), 550–562.
- Goldberg A.E. (2007b) Talking about family: Disclosure practices of adults raised by lesbian, gay, and bisexual parents. *Journal of Family Issues* **28**(1), 100–131.
- Goldberg A.E. & Kivalanka K.A. (2012) Marriage (in) equality: The perspectives of adolescents and emerging adults with lesbian, gay, and bisexual parents. *Journal of Marriage and Family* **74**(1), 34–52.
- Golombok S. (2015) *Modern families: Parents and children in new family forms*. Cambridge University Press, New York, US.
- Golombok S. & Tasker F. (2015) Socioemotional development in changing families. Teoksessa M.E. Lamb & R.M. Lerner (toim.). *Handbook of child psychology and developmental science: Socioemotional processes*. (7th ed.). John Wiley & Sons Inc, Hoboken, NJ. Hoboken, NJ, US, 419–463.
- Higginbottom G.M.A. (2004) Sampling issues in qualitative research. *Nurse Researcher* **12**(1), 7–19.
- Kirjoniemi A. & Kajamies A. (2011) Sateenkaariperheen ja opettajan kohtaaminen. *Kasvatus* **42**(2), 144–154.
- Kivalanka K.A., Leslie L.A. & Radina R. (2014) Coping with sexual stigma: Emerging adults with lesbian parents reflect on the impact of heterosexism and homophobia during their adolescence. *Journal of Adolescent Research* **29**(2), 241–270.
- Kylmä J. & Juvakka T. (2012) *Laadullinen terveystutkimus*. Editat, Helsinki.

- Malterud K. (2001) Qualitative research: standards, challenges, and guidelines. *The Lancet* **358**(9280), 483–488.
- Mathy R., Kerr D. & Haydin B. (2003) Methodological rigor and ethical considerations in Internet-mediated research. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training* **40**(1/2), 77–85.
- Moring A. (2013) *Oudot perheet. Normeja ja ibanteita 2000-luvun Suomessa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Helsinki.
- Rijn-van Gelderen L., Bos HMW., Gartrell N., Hermanns J. & Perrin EC. (2012) Quality of life of adolescents raised from birth by lesbian mothers: The US National Longitudinal Family Study. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics* **33**(1), 17–23.
- Sandelowski M. (2010) What's in a name? Qualitative description revisited. *Research in Nursing & Health* **33**(1), 77–84.
- Sateenkaariperheet ry. (2016) *Perbeoikeus*. <http://www.sateenkaariperheet.fi/index.php?item=224> (12.11.2016)
- Tasker F. & Figueroa V. (2016) Review of modern families: Parents and children in new family forms. *Journal of GLBT Family Studies* **12**(1), 111–113.
- TENK, Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012) *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje*. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf (15.11.2016)
- Tilastokeskus. (2017) *Perbeiden määrän kasvu aiempaa hitaampaa*. http://tilastokeskus.fi/til/perh/2016///perh_2016_2017-05-26_tie_001_fi.html#_ga=2.123065355.1074802316.1507809158-551405090.1507809158 (12.10.2017)
- Tuovila T., Koivusilta M., Åstedt-Kurki P. & Kylmä J. (2017) Nuorten kokemuksia elämästä sateenkaariperheessä. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus. *Yhteiskuntapolitiikka* **82**(5), 560–569.
- Witeck B. (2014) Cultural change in acceptance of LGBT people: Lessons from social marketing. *American Journal of Orthopsychiatry* **84**(1), 19–22.

Tiina Tuovila, TtM, väitöskirjatutkija, koordinaattori, Lapsuuden, nuoruuden ja perheen tutkimuskeskus, 33014 Tampereen yliopisto, tiina.tuovila@uta.fi

Päivi Åstedt-Kurki, THT, professori, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Terveystieteet, Hoitotiede, 33014 Tampereen yliopisto, PSHP, yleisballinto, paivi.astedt-kurki@uta.fi

Eija Paavilainen, TtT, professori, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Terveystieteet, Hoitotiede, 33014 Tampereen yliopisto, eija.paavilainen@uta.fi

Jari Kylmä, FT, TtL, dosentti, yliopistonlehtori, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Terveystieteet, Hoitotiede, 33014 Tampereen yliopisto, jari.kylma@uta.fi